

Valika

Operai berkekben úgy mondják: „a” Berdál. A vitathatatlan értéknek jár ki ez az „a”, meg a vezetőknév – amikor egymás között vannak, akik a legfelkészültebb kritikusnál, a legragogyóbb esztétánál is jobban tudják egymásról, ki mit ér. Mégis szívesebben tromost azt: Valika. Mert megnezttem a minap – az évfordulós? a születésnap? a tanszékvezetői kinevezéshez gratuláló? – varázslatosan berdálos tévéfilmjét; s mint-ha a többszörös közvettség eltűnt volna: olyan sugárzóan kedves, érzékeny ember beszélt, akit nem lehet másként szólítani. Ismerik azt az érzést, amikor ki akarjuk fejezni a másik emberségének szóló tiszteletünket és köszönetünket, s nincs szó; legföljebb a nevéhez egy intim, becéző szótag...

Berdál Valéria, aki 25 évvel ezelőtt elénekelt az ő Titanilláját (Vántus István: Aranykoporsó) a Szegedi Nemzeti Színházban, s aztán azt mondta, „behoztam a kis kofferomat és elviszem a motyómat”, és azzal a jellegzetesen berdálos gesztussal az arca elé kapta a kezét, talán hogy ne lássuk teljesen pörén, hogy a szívét, lelkét – pedig már annyiszor megnyitotta mindenkinek – ezúttal elrejtse, ne figyelje ki senki, hogyan változik át az öröm megfoghatatlan ambivalenciává – jól sikerült a búcsúelőadás; s aztán miként lesz úr ott belül az elképzelhetetlen szóra – utolsó – a sötét szorongás: lehet, hogy soha többé? mi az, hogy soha többé nem énekelni színpadon? – dehogymutatja meg az ember az ő saját, senki által pontosan nem érzékelhető szomorúságát, ezzel mindig egyedül maradunk, s aztán, majd 25 év múlva, bölcs derául és szakmai fölényrel kijelentjük, „egy ltrai szoprán – szubrett készséggel – addig énekeljen, amíg fiatal”, és Istenem, tényleg, milyen fantasztikusan szép

is ez a fiatal énekesnő itt a fényképen, Tamino-Réti Csaba úgy néz rá... különben is az a színesi alkat, aki éli a szerepeit, minden parnerőjébe beleszeretett egy kicsit – vagy nagyon –, de lehet-e másmilyenképpen ezt csinálni, amikor Mozart muzsikál és Pamina ilyen ellenállhatatlanul gyönyörű – és 25 év múltán kifényesedik és Paminához hasonlatossá válik Valika arca, amikor megtalálja a hasonlatot: az éneklés... nem, az nem az állóvíz, az a pisztángos, mondja, és az ember tág tudóval szíjva be a friss hegyi levegőt, érzi, milyen sercenő zöld a fű és a hajnali széllel megsimogatja arcát – az élet, hiszen ez az énekes most sem bír unalmas lenni, pedig már ennyi ideje „csak” tanít, mit tanít... „a gyerekeim”, azt mondja, és úgy óvja, vigyázza, biztatja, feddi, terelgeti és hagyja élni a „gyerekeiket”, amiként arra a szülő csak vágyik, s amikor Fazekas, Lőrincz, Gémes, Miklósa éppen mint Papageno, Sarastro, Pamina és Éj királynője győznek, s a Messterük végre újra a színpadra megy, s azt hihetni, most aztán egyértelmű minden, bátran ki lehet takarni az arcot és megfürödni a dicsfényben, akkor megint az az összetéveszthetetlen berdálos mozdulat – az ő saját, senki által át nem érezhető örömeivel is magára marad az ember? vagy hogyan van ez, nézem a kezeket, anya és lánya, ez nyugodt, erős, amaz meg remegve-verdesőn bizonytalan, a gyerekeként mutatja meg a gyerekének – de vajon a gyerekkor élményével nem marad egyedül az ember? művész? tanár?

Ő nem. Mert feloldja a kérdőjeleket, azt mondja, ő, Berdál Valéria az, aki „jó feleség, jó mama, jó nagymama”. Valika. Isten éltesse sokáig!

Sulyok Erzsébet

■ A látvány már első pillanásra lenyűgöző. A monumentális térelemekkel építkező több funkció díszlet Csikós Attila tervei alapján készült. Fókuszában egy oszlopcsarnokkal övezett hatalmas, az egyiptomi művészet jellegzetes motívumait felvillantó dombozóműves kapu áll. A két szintre tagolt színpad szinte változtatás nélkül egyszerre jelzi a különböző helyszíneket, a templombelsőt éppen úgy, mint Amneris lakosztályát, a Nílus partját vagy a sziklasírboltot. A dominánsan homokszínű színpadi építmény jól eltalált arányaival a térbe simul, és az eredeti egyiptomi helyszínek illúzióját kelti. A couleur locale kialakítását Vágó Nelly pompás jelmezei segítik. Káprázatosak Amneris ruhái és fejdísz, a király teljes öltözké, leheletfinom a táncot bemutató papnők kosztüme.

A darabot vállaltan konzervatív felfogásban Nagy Viktor állította színpadra. Mivel az Aida már szinte a Puccini-féle realizmushoz közel álló nagyopera, amelynek gazdag és logikus történetét reálisan érdemes csak eljátszani, ezért az a tradicionális színház, amit a rendező Nádasdy Kálmán és Oláh Gusztáv szellemében megteremt, maradandó élményt nyújt. Nagy Viktor jól tudja, hogy a szabadtéri előadások esetében talán az egyik legfontosabb követelmény a látványosság, ezért óriási dekoratív tablókát kreál. Legszébb példája ennek a tevéket is felvonultató tébai bevonulási jelenet, a balettkar táncával és a hadifoglyok beteretelésével. A balett koreográfiája – Fodor Antal munkája – invenciózus, a megvalósítása talán több pontosságot kíván. Nem kidolgozott a főszereplők, például Radames mozgása, és nem egyértelmű, hogy milyen funkciót tölt be az előjáték alatt látható jelenet, amelyben Aida – feltehetően a rabszolgaságban élő alattvalói kíséretében – valamiféle áldozatot mutatna be, amiben az arra járó egyiptomiak megakadályozzák. A preludio inkább arra való, hogy a közönség felkészüljön, átve-

Konzervatív Aida a szabadtéren

Monumentális látvány, kitűnő énekesek

Amneris (Gail Gilmore) és Aida (Misura Zsuzsa) duettje (Fotó: Nagy László)

gye az előadás atmoszféráját, s nem arra, hogy azt találgassa, mi történik a színpadon.

Az Aida szerepei a kolosszális egyiptomi architektúrához vannak szabva, az énekeseknek óriási hangkövetelményeknek kell megfelelniük, ugyanakkor a pszichológiailag is megalapozott figurákat életre kell hozni. A címszerepet beugrással alakító Misura Zsuzsa hangja sajátságosan világos tónusú drámai szoprán, a szerep megkívánta diadalmasan biztos, a tuttkon is átütő magassággal. Mennyei szépségű magas pianókat és borzongatóan gyönyörű, ezernyi színnel teli frázisokat énekel. Játéka elsősorban a hagyományos operai gesztusokból építkezik, mégis képes a drámát meggyőzően közvetíteni. A művésznő ezzel az Aidával is megerősítette bennem a hitet: az utóbbi évek egyik legnagyobb operai botránya, hogy bár az ország vezető drámai szopránja, mégsem készült vele lemezfelvétel, nincs portréfilmje, s nem kapta meg a legmagasabb művészeti díjat sem.

Aida vetélytársnőjét, Amnerist Gail Gilmore keltette életre. Érdemes Verdi 1871 júliusában Sant' Agatából Giulio Ricordihoz küldött levelét idézni, amelyben a Maestro a kairói ősbemutató előtt néhány hónappal megfogalmazta, hogy milyen énekesre bízna Amneris szerepét: »Amneris szerepéhez erősen drámai érzésű és nagy színesi képességekkel rendelkező művész kell. Egyedül a hang – még ha szép is – nem elég ehhez a szerephez. Nem sokat számít az ének úgynevezett tökéletessége: szeretem, ha a szerepeket úgy énekelik, ahogy én akarom; de sem hangot, sem lelket nem tudok adni, sem azt a nem tudom mit, amit szíkrának kellene hívni és amit közönségesen azzal a szóval szoktak meghatározni, hogy „egy eleven ördög bújik belé”.« Gail Gilmore mintha egyenesen Verdi utasításait követné: Aida ellenpontjaként érdekesen sötét hangjával félelmetes drámai erővel szólaltatja meg Amneris mélybe húzó dallamait, féltékenységet és féktelen dühét, amikor vágya nem teljesül.

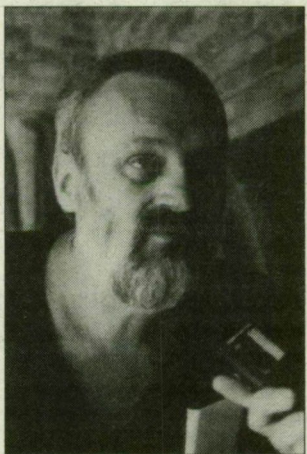
Alakításának csúcspontja, amikor a gőgös, kegyetlen királylányból szenvedő szerelmes asszonnyá válva kéri Radamest (Morire! Ah, tu dei vivere!). Misura Zsuzsa és Gail Gilmore hangban és játékban is méltó partnerei egymásnak, remekül sikerült a duettjük (II.felv., 1.kép).

A Radamest alakító Mario Malagnini csodálatosan szép, érces tenorhang birtokosa, az első felvonásban mintha küssé merev lett volna, talán a közismerten nehéz áriájától (Celeste Aida) tartott. Ok nélkül. A szünet után láthatóan oldottabb volt, rendkívül kifejezően énekel. Amonasro szerepében Anatolij Fokanov mutatkozott be. Az orosz bariton gyönyörű, kiegyenlített, bársonyos hangjával hozta a figurát, talán csak gesztusai nem voltak eléggé félelmetesek. Minden szempontból telitalálat volt Ramphis főpap szerepét Airizer Csabára bízni. A kitűnő baszista alkatilag és hangilag is elsőrangú a szerepben. Különösen szépen énekelte Radames-szel az invokációt (Nume, custode vindice...). A nemzetközi szereposztásból nem lógtak ki a szegedi énekesek sem, Erdélyi Erzsébet magabiztosan, szépen szólaltatta meg a főpapnő szövegét, Szakály Péter meggyőző király, Kovács Tamás remek hírnök volt.

Az előadás sikeréhez nagyban hozzájárult, hogy egy olyan karmestert kértek fel, aki a darab biztos ismeretével vette kezébe a zenei irányítást. Piergiorgio Morandi egyéni, a drámai hatást fokozó színeket hozott ki a zenekari hangzásból. Az előadásban nagy szerephez jutó kórus – Gyüdi Sándor karigazgató felkészítésének köszönhető – szép pillanatokot szerzett.

Hollósi Zsolt

„Kis-Bécs” szobrásza

Fotó: Nagy László

Ionel Cinghita szobrászművész Temesváron él, Romániában több köztéri szobrárt, monumentális alkotását állították fel. Alkotói munkájának egyik legáthatóbb törekvése a repülés témájához, a földtől való elszakadás titkának megragadásához fűzi. Magyarországon nem először állít ki, s reprezentatív tárlata nyílt már meg Ausztriában, Svájcban, Németországban, Franciaországban, Spanyolországban és Olaszországban is. A Romániai Képzőművészek Szövetségének tagja, de úgy véli, a temesvári alkotók, munkájuk minősége és különbözősége folytán nemsokára megalakíthatják önálló képzőművészeti szövetségüket is.

■ Ön szerint létezik-e a romániai képzőművészeti életben egy bizonyos „temesvári szellem”, amely különbözne az ország többi részének felfogásától?

– Igen, létezik, hiszen a temesvári képzőművészeti élet mindig is egy sajátos avantgarde vonalat követett, s ez sem a kolozsvárra, sem a bukarestre nem volt ennyire jellemző. E a vonal Temesváron, kezdve a Sigma csoporttal, már a hatvanas években megerősödött, amikor pedig Romániában mindenütt a szocialista realizmus virágzott még. Ennek a progresszív stílusnak Bukarestben van ugyan néhány csúcsa, de nincs ily egységes, egyöntetű megjelenése, mint Temesvárott.

■ Vajon mivel magyarázható ez?

– Kezdhethetném azzal, hogy amikor az első, az előttem járó temesvári képzőművész-nemzedék a hatvanas évek elején a városba került, az akkor ott még szűz terület volt, amit három-négy művész képviselt csak. Nem kellett tehát a nagy fák árnyékában várakozniuk, mint a kolozsváriaknak, ahol nagy mesterek dolgoztak. Ez fontos, hiszen így konzerválás helyett inkább a progresszió indul meg. Aztán, ami számomra még meghatározó: a város jellege, földrajzi elhelyezkedése, sokszínűsége és toleranciája megfelel egy szabad fejlődésnek, alakulásnak. Temesvár mindig is a legközvetlenebb romániai város volt. Valaha, a húszas, harmin-

cas években Kis-Bécsként emlegették, de nem csak ezért. Azért is, mert Bukaresthez képest, ahol inkább a frankofon irányultság volt meghatározó, Temesvár a német kultúra felé tájolódt.

■ A politikai változás hozott-e változást a képzőművészeti életben is?

– Nem elsősorban a politikai változás, inkább ami azt követte. Az árak a csillagok közé szöktek, az addigi állami megrendelések elmaradtak. Azok pedig, akik e fordulat révén meggazdagodtak, még nem látnak eléggé túl a pénzükön, hogy felismerjék: a képzőművészeti alkotásoknak is van pénzben kifejezhető értékük, s ez alkalmasint emelkedik...

■ Azért annak idején mégsem állíthattak fel bármilyen szabadtéri szobrot...

– Ez igaz, ha csak a ház elé kitétte az ember, már jött is a rendőrség. De ne felejtjük el a szabadtéri alkotótáborokat, amelyeket éveken át megrendeztek, s ahol néhány pártkapcsolat révén azt is el lehetett érni, hogy ne kérjenek számon bizonyos témákat. Érdemes például ellátogatni Magura Buzaului-ba vagy a háromszéki Rétyre. Gyönyörű szabadtéri gyűjteményeket látna, s azt is, hogy a szobrászoknak volt lehetőségük monumentális művekre. Jelenleg azonban, pénz híján nagyon nehéz táborot szervezni. Én nem a régi idők sajnálom, de azt hiszem, ma sincs jól valami. Más érdek vannak, s azok megint nem felelnek meg a művészetnek.

S. P. S.

Menetelő felhők

Fekszem a fűben. Fűzfaágat ringat fölöttem a balatoni szél. Az ég és a víztükör szikrázik a napsütésben. A sugárzás fényét időnként meglágyítja egy-egy bóklászó bárányfelhő.

Az első szuperszonikus repülőgép Tihany irányából jön. Árnyalatnyi lemaradással észak felől követi a második. Mire a repülő hangja a fülemhez ér, már két egyenletesen növekedő szélességű, foszladozó fehér csík van az égen. A gépek másodperceken belül visszatérnek – tán már a déli határról, hiszen kicsi ez az ország –, két újabb párhuzamos fehér csíkot húznak az égboltra, majd eltűnnek északon. Most kicsit tovább vannak távol, s a mértani szabályosságú fehér csíkok lassan bárányfelhőkké bódorodnak.

Mikor a repülőgépek újra megjelennek a Balaton feletti térségben, vezényszót vélek hallani:

– Bárányfelhők, vigyázz! Nagyság szerint, egyenes sorakozó! Széleken igazodj! Irány a parancs szerint! Szakasz, in-du-ulj!

Fekszem a fűben. Fölöttem fűzfaág és a kondenzcsíkokkal szabdalni égbolt.

A menetelő felhőktől ments meg, Uram, minket!

Kopasz Ildikó